

Névadónk: Lóczy Lajos

(1849–1920)

Lóczy Lajos

1849-ben született Pozsonyban. Gyermekéveit az Arad környéki Opáloson töltötte. Iskoláit Aradon végezte, majd középiskolai tanulmányai befejezése után, 1869–74 között a zürichi műegyetemen tanult. 1874-ben mérnöki oklevelet szerzett. Szülőföldjén, Aradon akart elhelyezkedni kultúr-mérnöként, Krenner József, a neves ásványtantudós azonban meghívta maga mellé. Így lett a Nemzeti Múzeum ásványtárában múzeumi segédőr. A hetvenes évek közepén szervezte Széchenyi Béla kelet-ázsiai kutatóexpedícióját és geográfus-geológus szakembert keresett. Többen, köztük Sness Ede, a bécsi egyetem világhírű tanára, Lóczyt ajánlották, aki az ismeretlen messzeségek hívó szavára útra kelt. 1877. november 1-jétől 1880. május 1-jéig volt távol. Útja során először Kalkuttába, majd onnan

Dardzsilingbe ment. Feltérképezte a Bhutan–Szikkim–Tibet hármas határérintkezés területét. Felderítette, hogy a Himalája fő hegyvonulata mögött egy másik hatalmas hegylánc húzódik, melyet Transzhimalájának nevezett el. Elsőnek ismerte fel a Himalája takarószerkezetét. Tevékenysége elismeréséül Sven Hedin róla nevezte el a Himalája egyik 8000 méteres csúcsát, amelyet ma az indiai térképek Lotse néven jelölnek. A Himalájából Jávára utazott, ahol a Metapi vulkánt tanulmányozta, majd Sanghajban feltérképezte a Jangcekiang deltavidékét.

A Sanghajban megszervezett expedíció a Jangce medencéjéből a Csinghiunsan hegységen át a klasszikus kínai löszvidékre ment. E területen átvágva 600 km-t haladtak a Nagy-fal mentén, majd átszelve a Nanson hegységet, leereszkedtek a Góbi sivatagba. Itt Lóczy néhány hónapot töltött a sivatag tanulmányozásával. Ezután délnek fordultak és tibeti területen haladtak. Patangban azonban felfegyverkezett lámák állták útjukat. Kénytelenek voltak az útvonalat megváltoztatni, és Jünnanon át Burmába mentek, ahonnan az expedíció hazatért.

Visszatérve Lóczy tovább dolgozott a Nemzeti Múzeumban, elsősorban az Ázsiában gyűjtött anyag feldolgozásán. Az expedíció során tett megfigyeléseket és a vizsgálatok eredményeit „Gróf Széchenyi Béla kelet-ázsiai útjának tudományos eredményei” című háromkötetes munkájában tette közzé. E munka német nyelven is megjelent, és osztatlan nemzetközi elismerést aratott. Számos új adattal gazdagította az egyetemes földrajz-földtan tudományokat, Lóczynak pedig nemzetközi hírnevet szerzett.

1883-ban meghívták a Földtani Intézetbe osztálygeológusnak, és a Hegyesd–Drócsa vidék feltérképezéseivel bízták meg. Három évig volt az intézet tagja. 1886-ban ugyanis kinevezték a Műegyetem nyilvános rendkívüli tanárának a technikai geológára. Három évig tanított a Műegyetemen.

1889. július 1-jén kinevezték a Budapesti Tudományegyetem egyetemes földrajzi tanszéke nyilvános rendes tanárának.

Földrajzos tevékenységének legkiemelkedőbb pontja a Bala-

ton és környéke sokrétű tudományos tanulmányozásának megszervezése. A tervet, amelyet a Balaton szokatlan és nagymérvű elsekélyesedése, továbbá kiszáradása inspirált, 1891-ben terjesztette a Földrajzi Társaság elé. Több mint 60 munkatárs – köztük külföldi tudósok is – 28 éven át fáradozott a Balaton fizikai, kémiai, meteorológiai viszonyainak, a környezet földtani felépítésének, domborzatának és a lakosság néprajzi sajátosságainak stb. tanulmányozásával. E hatalmas, sokrétűségét tekintve abban a korban példátlan munka, mai értelemben vett igazi „team”-tevékenység irányítását Lóczy Lajos elnökletével a Földrajzi Társaság Balatoni Bizottsága végezte, melynek olyan neves tagjai voltak, mint Entz Géza, Herman Ottó, Jankó János stb. Lóczy szervezőképességét, sokoldalú ismereteit dicséri, hogy minden feladatra az arra legalkalmasabb személyeket tudta megnyerni. Emberi nagysága: tudása, szerénysége, közvetlensége, de ugyanakkor kérlelhetetlen következetessége tette lehetővé, hogy leküzdje a nézeteltéréseket, megoldja az anyagi problémákat. A kormány költségvetéséből a kutatásokra biztosított összeg nem volt elég. Lóczy pénzt szerzett a Magyar Tudományos Akadémiától, támogatást kapott Veszprém megyétől, és megnyerte az ügynek a kor természettudományos kutatásainak nagy mecénását, Semsey Andort, aki nem kevés pénzzel járult hozzá a munka sikeréhez.

A kutatások eredményei: „A Balaton Tudományos Tanulmányozásának Eredményei” című 33 kötetes sorozatban jelentek meg magyar és német nyelven. (Egy kötet angolul is.) Osztatlan nemzetközi elismerést arattak.

Lóczy Lajos személyesen végezte el a Balaton környékének részletes földtani felvételét, és munkájának eredményeit a Balaton monográfia első kötetét képező, 1913-ban megjelent „A Balaton környékének geológiai képződményei és ezeknek vidékek szerinti telepedése” című művében foglalta össze. E munkát a Magyarhoni Földtani Társulat 1915-ben Szabó József érccel, a Magyar Tudományos Akadémia pedig 1916-ban nagydíjjal jutalmazta.

Oktatónak is kiváló volt, tanítványai szerették szemléletes és gyakorlatias oktatásmódjáért. Külföldről is sokan jöttek hozzá tanulni. Kiváló szakemberek egész sora került ki a keze alól.

1908. augusztus 19-én kinevezték a Földtani Intézet igazgatójának, és nyugdíjba vonulásáig ezt a tiszteletet töltötte be. Mellette azonban továbbra is tanított. Igazgatóként sokat tett az ország földtani térképezéséért.

A korábbi térképlaponkénti felvételezés helyett a fontosabb helységek és medencék térképezését, földtani felépítésének megismerését tartotta elsődlegesnek, ezért elindította a Mecsek, Bakony, Vértes stb. hegységek földtani újvizsgálatát. Javasolta a térképezés kiterjesztését Horvátország, Szlavónia és Bosznia-Hercegovina területére is. Kezébe vette az ország ÉNy-i részén folyó földtani vizsgálatok irányítását. Nagy érdeme volt az erdélyi földgáz felkutatásában. Kérésére küldte ki az állam Papp Károlyt Kissármásra kutatni. Szívügyének tekintette az agrogeológiai térképezést. Az agrogeológia elvi és módszertani kérdéseinek megoldására Inkeny Bélát Németországba, Freitz Pétert pedig Oroszországba küldte tanulmányútra.

A két különböző talajtani iskola (az orosz és német) közül követésre a legjobbat kiválasztani, ez volt a feladat. Ennek eldöntésére nemzetközi talajtani konferenciát szervezett 1909. április 14. és 24. között Budapesten. Ez volt az első ilyen jellegű nemzetközi konferencia, amelyet éppen a budapesti sikeres volta miatt több is követett. 1911-ben a román állam meghívására kőolajkutatással foglalkozott Romániában. Érdemei elismerésül kitüntették.

1913-ban a Közoktatásügyi Minisztérium megbízásából megszervezte Magyarország leírását, amely 1918-ban jelent meg. Lóczy írta a Magyarország földtani szerkezete c. összefoglaló bevezetését.

1919. március 13-án államtitkár lett. Megrokkant egészségi állapota miatt azonban nyugalomba vonulását kérte.

Élete utolsó napjait kedves Balatonja mellett, Balatonarácson töltötte. Itt ragadta el a halál 1920. május 13-án.

Munkásságát tudományos művek sora őrzi, tiszteli és folytatni igyekszik a magyar földrajz- és földtan szakemberek tábora.

Nevét őrzik a róla elnevezett ősmaradványok. (Lima Lóczyi BITTNER, Megalodus Lóczyi HOERNES, Arpadites Lóczyi DIENER stb.) Balatonfüreden utca és a Lóczy Lajos Gimnázium.

Tudományos munkássága időszerű ma is. A Himalája takaró-szerkezetére vonatkozó, a világon elsőként (1878-ban) tett megállapításait – amely egyben az áttolódásos hegység-szerkezet első felismerése is (az Alpok ma már klasszikusnak számító takarászerkezete akkor még ismeretlen volt!) – az újabb részkutatások – köztük fiának, ifj. Lóczy Lajosnak 1967. évi újrafelvételei – mindenben igazolták és részleteiben finomították.

A kelet-ázsiai expedíció tudományos eredményeit összefoglaló munkát kínai geográfusok és geológusok ma is alapvető munkának tekintik, és Lóczy nevét nagyra értékelik. A mű földtani és őslénytani megállapítása, adatai ma is forrásul szolgálnak az Ázsia földtanával foglalkozók számára.

A hazánk földtanával foglalkozók számára pedig a Balaton monográfia első kötete és ennek függelékei jelentenek nélkülözhetetlen forrásmunkát. E munka időállóságát mutatja, hogy például a triász képződmények feldolgozása több mint fél évszázadon át nemzetközi mércének számított és újvizsgálata csak az utóbbi évtizedben vált szükségessé. Más példa megállapításai helytállóságát bizonyítja. Megfigyelései alapján a Balaton-felvidéki bazalt-vulkánosság kezdetét a felső-pannóniai emeletbe helyezte. Később a pannóniai emeletet vulkáni csenddel – a vulkáni tevékenység hiányával – jellemezték, és csak az utóbbi évek, részben mélyfúrásos kutatásai bizonyították Lóczy megállapításának helyességét.

Ezzel szemben – kínai utazásának tapasztalatai alapján – túl nagy szerepet tulajdonított a szél tevékenységének. A szél munkájával magyarázta a bazalt tanúhegyek és a Balaton létrejöttét,

amelyet ma nem kizárólag a szél munkájával, hanem a különböző eróziós folyamatok együttes hatásával magyarázunk.

Tudományos megállapításainál időtállóbbak tudományos törekvései, melyek közül nem egy napjainkban teljesedik ki.

Az általa kezdeményezett talajtani konferenciák ma az 1924-ben alakult Nemzetközi Talajtani Társaság szervezésében rendezett talajtani kongresszusokban folytatódnak, az iparszerű mezőgazdasági termelés térhódításával pedig a talajtani vizsgálatok végzése, az agrogeológiával való foglalkozás ma fontosabb feladat, mint valaha. A Lóczy által fontosnak tartott gyakorlati feladatok közül a nagyarányú építkezések még fontosabb feladattá teszik napjainkban az építőipari nyersanyagok kutatását, a tervezés és kivitelezés megalapozottságát, biztonságát szolgáló építésföldtani térképek készítését. Az energiahordozók és nyersanyagok világpiaci árának emelkedése még nagyobb lendületet adott a szocialista társadalomban szervezett keretek között folyó hazai nyersanyagkutatásnak. Ami Lóczy idejében elképzelhetetlen volt, önálló ipari geológiai szervezetek foglalkoznak a kőolaj, a kőszén, a bauxit, az ércek és egyéb ásványi nyersanyagok, valamint a napjainkban egyre fontosabb víz kutatásával. Jól felszerelt ipari laboratóriumok állnak a szakemberek rendelkezésére, a kutatást segíti a Földtani Intézet tudományos tevékenysége, valamint a Lóczy által még csak megismert Geofizikai Intézet.

A Balaton tudományos tanulmányozása más keretek között, de napjainkban is folyik. A Magyar Tudományos Akadémia tihanyi Biológiai Intézete foglalkozik a tó élővilágával, a Vízgazdálkodási Tudományos Kutatóintézet rendszeres hidrogeológiai vizsgálatokat végez és megfigyelőállomásokat tart fenn. Tihanyban működik a Magyar Állami Eötvös Lóránd Geofizikai Intézet obszervatóriuma. Napjainkban folyik – befejezéshez közeledve – a Balaton környékének építésföldtani térképezése. Új lendületet vettek a régészeti kutatások is, és lankadatlan szorgalommal folyik a vidék még fellelhető néprajzi emlékeinek gyűjtése, melyben nem kis szerepet játszik a Bala-

ton-kutatás szellemi gyermekének tekinthető veszprémi Bakony Múzeum, amely ma már önálló Természettudományi Múzeummal rendelkezik Zircen.

A Balaton környékének tervszerű, az idegenforgalmi igényeket kielégítő fejlesztésével pedig a Balatoni Intéző Bizottság, mint országos hatáskörű szerv foglalkozik.

A tó környékének beépülésével, az idegenforgalom, az ipar és a mezőgazdaság fejlődésével azonban egyre nagyobb mértékűt ölt a környezetszennyezés, amely többek között a tó elhínárosodását is eredményezi és csaknem 30 év előttihez hasonló, széles körű tudományos és társadalmi összefogást igényel.

Nem lehet szebb feladatunk, mint amit Lóczy Lajos élete példáz előttünk: a természet megismerése, kincseinek feltárása a haza, az ember szolgálatában, és természeti értékeinek megóvása az ember érdekében.

Tóth Kálmán,

az iskola 1963-ban végzett tanulója